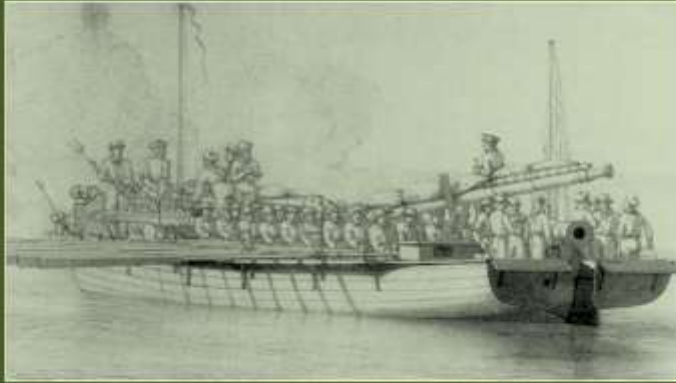

Norge under nødsårene

Bilde: Skip i kaperfart.

Norge under nødsårene

- På slutten av 1700-tallet var Norge fremdeles i union med Danmark.
- Kongen regjerte sine land fra København.
- Embetsmenn utdannet i Danmark kom til Norge for å håndheve lovene.

Norge var mer å regne som en del av Danmark enn som et eget land.

Norge på slutten av 1700-tallet. Landet var i union med Danmark, en union som hadde vart siden slutten av 1300-tallet. Det nære forholdet til Danmark medførte i praksis at Norge var underlagt danskene. Kongen regjerte landene fra København, og det var fra Danmark til Norge det kom utdannede embetsmenn som skulle passe på og håndheve lovene i Norge. Sorenskrivere, futer og amtmenn sørget for at alt gikk rett for seg. Disse var datidens dommere, politi, skatteetat og fylkesmenn. I tillegg hadde også prestene, offiserene og tollerne fått tillatelse i København til å drive sitt virke i Norge. Landet var altså underlagt dansk styre, og Norge var mer å regne som en del av Danmark enn det var sett på som et eget land.

Økonomisk hadde Norge opplevd en oppgangstid, men det var likevel ingen tvil om at Danmark hadde tjent meget godt på norske råvarer i hele unionstiden.

Kartet viser de landområder som kongen regjerte fra København: Danmark, Norge, Island, Grønland og Færøyene. I tillegg hadde kongen også små kolonier i Afrika og Asia.

Norge under nødsårene

- Økonomisk sett var slutten av 1700-tallet en god periode for Norge.
- I Europa var det krig, men det dansk-norske kongeriket var nøytralt.
- Dette gjorde at man kunne handle med alle krigførende stater.

Salg av trelast og jern gav gode inntekter til norske handelsmenn.

Økonomisk sett var slutten av 1700-tallet en god periode for Norge. I Europa var perioden preget av flere kriger, men Danmark-Norge hadde forholdt seg nøytral i konflikten mellom Europas stormakter. Dette medførte at nordmenn og dansker kunne handle med alle krigførende stater, noe som igjen gav økonomisk vekst. Særlig bidro handelen med trelast og jern til gode inntekter hos norske handelsmenn, for de krigførende partene hadde behov for slike varer med tanke på produksjon av kanoner og skip. De rike ressursene som fantes i skog og fjell hadde skapt en klasse av rike storborgere i landet.

Bildene er rekonstruksjoner fra slag under Napoleonskrigene.

Norge under nødsårene

- De fleste nordmenn var verken velstående eller rike.
- Landets befolkning var for det meste jordbrukere som måtte arbeide hardt for å dyrke nok mat.

For å overleve var nordmennene avhengige av importert korn fra Danmark.

Folk flest i Norge var imidlertid langt fra rike og velstående. Landet bestod for det meste av en bondebefolkning som hadde tross alt strevde med å få endene til å møtes. Et kaldt klima kombinert med et ulendt terreng i store deler av landet gjorde at det ikke var enkelt å dyrke nok til seg og sine. Nordmennene som levde omkring år 1800 var derfor avhengige av importert korn fra Danmark.

Norge under nødsårene

- Danmark-Norge var blant Europas største sjøfartsnasjoner.
- I Storbritannia fryktet man at Napoleon skulle få kontroll over den dansk-norske flåten.
- Britene krevde derfor at den dansk-norske kongen skulle utlevere skipene til dem.

Kongen nektet, og dermed begynte britene å bombardere byen. Til sist måtte kongen gi etter for britenes krav.

I Europa raste Napoleonskrigene, og det skulle snart vise seg at det ikke var mulig for kongeriket Danmark-Norge å fortsette med sin nøytralitetspolitikk særlig lenge. Vi kan si at krigen tvang fram en beslutning med tanke på valg av side. Og vi kan også si at Storbritannia bidro til å gjøre valget ufrivillig lett for den dansk-norske kongen.

Danmark-Norge var blant Europas største sjøfartsnasjoner, og dette skapte bekymring i Storbritannia. Britene fryktet at Frankrike under Napoleons ledelse skulle få kontroll over den dansk-norske flåten. Dette ville i så fall gjøre den franske flåten uhyggelig sterk, noe som igjen ville kunne vippe krigen i britisk disfavør. For å komme franskmennene i forkjøpet, besluttet britene derfor i år 1807 å gå til angrep på hovedstaden København. Den 2. september seilte en rekke britiske krigsskip til byen. Nå forlangte man at kongen skulle utlevere sine skip til dem. Kongen nektet imidlertid å imøtekomme britenes krav som dermed begynte å bombardere byen. I løpet av tre netter ble det sluppet 14 000 bomber over København. Mange bygninger ble ødelagt eller brant opp, og flere tusen mennesker ble drept eller såret. Til sist hadde ikke den dansk-norske kongen noe annet valg enn å la britene få sin vilje. Det fortelles at nesten hundre skip, samt alt utstyret som fantes, ble tatt av britene.

Flåteranet i 1807 tvang Danmark-Norge til å ta stilling i krigene som raste over Europa. At man valgte å stille seg på Frankrikes side, var neppe overraskende. Imidlertid skulle valget få fatale konsekvenser for Norge.

Maleriet viser det britiske angrepet på København.

Norge under nødsårene

Flåteranet i 1807 tvang Danmark-Norge til å velge side i krigene som raste over Europa. Ikke overraskende valgte man å stille seg på Frankrikes side i konflikten.

Flåteranet i 1807 tvang Danmark-Norge til å ta stilling i krigene som raste over Europa. At man valgte å stille seg på Frankrikes side, var neppe overraskende. Imidlertid skulle valget få fatale konsekvenser for Norge.

Norge under nødsårene

- Krigssituasjonen gjorde det vanskeligere å leve i Norge.
- Britiske skip sperret norske havner.
- Danske skip lastet med korn nådde ikke Norge.
- Mange tusen nordmenn døde av hungersnød.

For norske handelsmenn betydde krigen at man ikke lenger kunne selge trelast til blant annet Storbritannia.

Norge var som kjent et land som ikke var selvforsynt med korn. Når man nå var i allianse med Frankrike, medførte dette at britiske skip sperret norske havner. Disse seilte utenfor norskekysten, og dermed hindret de at danske skip lastet med korn i nå Norge. Og når avlingene i tillegg slo feil og fisket var dårlig, opplevde mange mennesker sult som en del av dagliglivet. Tusener av mennesker døde av hungersnød, mens mange måtte spise brøde laget av bark for å overleve. For norske handelsmenn var den nye situasjonen også uholdbar. Der nøytraliteten hadde gitt inntekter i form av solgt trelast til blant annet Storbritannia, gjorde krigssituasjonen at man gikk glipp av et stort marked.

Bilde: Tømmer i elv, maleri fra tidlig 1800-tall.

Norge under nødsårene

- Nå oppstod kaperfarten, en form for sjørøveri.
- Nordmenn begynte å kapre fiendens handelsskip.

Kaperfarten kunne gi gode inntekter, men det var også en viss fare for at toktene endte med at man selv ble satt i engelsk fangenskap.

Britenes blokade av norske havner gjorde at handelen ble redusert betraktelig. Imidlertid oppstod det en ny næringsvei som følge av de vanskelige forholdene. Kaperfarten, ble den kalt, en form for lovlig sjørøveri som skulle vare i flere år. For å ta del i kaperfarten måtte kapteinene ha tillatelse fra myndighetene. En slik tillatelse ble kalt for et kaperbrev. Dette gav rett til å kapre og erobre fiendtlige handelsskip. På denne måten skulle man svekke fienden og styrke ens egen posisjon. Rundt omkring i norske byer vokste det etter hvert fram en rekke kaperselskap. Kapervirksomheten var svært innbringende når den lyktes, men det var også en viss risiko for at toktene kunne ende med at man selv ble satt i engelsk fangenskap. Og i og med at de fleste menn nok hadde en familie å forsørge, kan vi tenke oss at det ikke bare var enkelt å forholde seg til de vanskelige realitetene som rådet.

Bildet viser kaperfart utenfor Bergen i 1808.

Norge under nødsårene

- Forholdet til Sverige var heller ikke preget av fred.
- Stadig kom det til trefninger mellom dansk-norske og svenske soldater.
- Harde kamper fant sted i grenseområdene mellom Norge og Sverige.

I 1809 sluttet Danmark-Norge og Sverige fred.

Også forholdet mellom Danmark-Norge og Sverige ble dårligere på begynnelsen av 1800-tallet. Svenskene var britenes allierte, de tjente gode penger på eksport av jern til Storbritannia, og dermed stod altså de nordiske naboene på hver sin side i konflikten. Norge hadde dermed problemer på flere fronter. Til sjøs dominerte britene farvannet, og i øst kom det stadig til trefninger med svenske soldater. Det fortelles at de hardeste slagene fant sted i grenseområdene omkring Halden. De svenske soldatene hadde framgang i starten, men etter hvert snudde krigslykken i dansk-norsk favør. De norske troppene ble for øvrig ledet av den danske prinsen Kristian August. Svenskene valgte å trekke seg tilbake, og snart døde kampene ut. Sverige og Danmark-Norge sluttet fred i 1809.

Nå hadde man altså fått fred med svenskene, men situasjonen likevel alt annet enn rosenrød i Norge. Fremdeles var det matmangel i landet, og økonomien led under den ikke-eksiterende handelen med Storbritannia.

Bilde: Fredriksten festning, Halden.

Norge under nødsårene

- I Sverige og Norge var det mange som mente at de to landene burde være i union med hverandre.
- Den dansk-norske kongen likte ikke disse planene.
- Han satte derfor i gang arbeidet med å bedre forholdene i Norge.

Kongen inngikk en avtale med Storbritannia som sørget for at dansk korn igjen kunne fraktes fritt til Norge.

I Sverige ble det nå arbeidet med å vinne Norge fra danskene. I hemmelighet foregikk det forhandlinger mellom framstående nordmenn og svensker om en mulig union mellom de to landene. Fra et norsk synspunkt så man klare fordeler med å gå over på svensk side, da dette kunne føre til at handelen med britene igjen kunne ta til. Samtidig ville også en slik union gjøre at den britiske blokaden opphørte. Kongen av Danmark-Norge likte imidlertid svært dårlig tanken på å miste Norge til svenskene. Han satte derfor i gang arbeidet med å bedre forholdene i landet i nord. Man fikk inngått en handelsavtale med britene som sa at norske skip igjen kunne seile og frakte med seg varer. Samtidig ble det også akseptert at nordmennene skulle få tilgang til dansk korn.

Bilde: Frederik VI av Danmark-Norge.

Norge under nødsårene

- I 1812 ble det slutt på handelsavtalen med britene.
- Intet korn kunne komme til Norge, for britene blokkerte igjen kystlinjen.
- Uår og dårlige avlinger førte til at Norge nok en gang ble rammet av hungersnød.

Nordmennene ble nødt til å blande furubark og mose i det melet man hadde.

Handelsavtalen med britene skulle imidlertid bare vare fram til 1812. Samtidig rammet også uår og dårlige avlinger befolkningen. Igjen ble det hungersnød for nordmennene. Intet korn kunne ankomme landet, for britene blokkerte igjen kystlinjen. De som hadde det vanskelig fra før, fikk det nå enda verre. Flere steder i Norge kom det til opprør. Illsinte og desperate mennesker forsøkte å skaffe seg korn ved å ta seg inn i de kornmagasinene som fantes. Mange mennesker tilbrakte mye tid i marka for å skaffe seg furubark. Furubarken blandet man i melet, og dette ble brukt til matlaging. Etter hvert ble barken ettertraktet, og den kunne bli såpass kostbar at ikke alle hadde råd til å bytte den til seg eller kjøpe den. Da gikk man i stedet over til å blande mose inn i melet.

Bildet viser islandslav, også kalt islandsmose, brødmose og brødlav, som ble mye brukt som kornstatning under uårene først på 1800-tallet.

Norge under nødsårene

- I 1812 ble en viktig avtale underskrevet.
- Sverige, Russland og Storbritannia bestemte at Norge skulle gå til Sverige dersom man beseiret Napoleon.

Dette likte dansk kongen dårlig. Han sendte derfor sin tronfølger, Kristian Fredrik, til Norge slik at han kunne passe på landet.

I 1812 ble også en avtale som skulle komme til å besegle Norges videre skjebne underskrevet. Sverige, Storbritannia og Russland gikk nå sammen i en allianse mot Napoleon. Ved en eventuell seier ble det bestemt at svenskene skulle få Norge. De danske styresmaktene så med bekymring på situasjonen. Frankrike var betydelig svekket etter felttoget til Russland, og det kunne nå virke som om tiden var i ferd med å renne ut for Napoleon og hans allierte. For å sørge for å ha best mulig kontroll over Norge, sørget nå den dansk-norske kongen for at hans tronfølger, Kristian Fredrik, i all hemmelighet ble fraktet til Norge. Under falsk identitet seilte man mot landet i nord, bekymret for at man skulle bli oppdaget av britiske krigsskip. Sterk storm og frykten for britene til tross; Kristian Fredrik kom seg til Norge. Nå kunne han bidra til å styre landet som kongens stattholder.

Bilde: Kristian Fredrik.

Norge under nødsårene

- I 1813 gikk krigen i Europa mot slutten.
- Napoleon var slått, og svenskene krevde nå sitt krigsbytte.
- Den dansk-norske kongen innså at slaget var tapt.

Norge skulle heretter være et kongerike forent med Sverige.

Krigen i Europa gikk mot slutten. Året var 1813, og Napoleon måtte se seg grundig slått av de allierte ved det blodige folkeslaget ved Leipzig. Svenskene rykket nå fram mot Danmark. Man hadde en avtale som tilsa at man skulle få Norge som krigsbytte, og nå var det på tide å få gjennomført nettopp dette. Den dansk-norske kongen visste at han ikke kunne regne med mer hjelp fra Napoleon, samtidig som han også så at hans eget forsvar ikke kunne motstå et angrep. Den 4. januar 1814 ble det derfor satt i gang fredsforhandlinger, og avtalen ble signert ti dager senere. Danskekongen måtte nå gi fra seg Norge til svenskene, mens områder som Grønland, Island og Færøyene skulle forbli på danske hender.

Norge skulle altså heretter være et kongerike forent med Sverige, men de fleste nordmenn oppfattet fredsavtalen som en krenkelse. I 400 år hadde man vært lojale ovenfor danskekongen, og nå ble man uten videre avstått til en annen konge.

Bilde: Karl VIII (Karl II i Norge), konge i Sverige i 1814

Som vi skjønner var ikke historien over med Kjølfreden. Neste presentasjon, 1814, tar for seg fortsettelsen av viktige hendelser innenfor norsk historie.

